

Aan het college van Gedeputeerde Staten
van de provincie Groningen
Postbus 610
9700 AP Groningen

onderwerp: advies Internationalisering
ons kenmerk: KR10.2305893
telefoon: (050) 3600637
datum: 1 juli 2010

Geacht college,

In juli 2008 vroeg het college van GS van de provincie Groningen een viertal adviezen over beleidsonderwerpen op cultuurgebied. Het betreft in alle gevallen onderwerpen met een lange adem. In het beleidsplan 2009-2012 van de Kunstraad is dan ook aangegeven dat deze onderwerpen gefaseerd zullen worden aangepakt. De Kunstraad geeft bij deze een advies over het onderwerp Internationalisering. Het is een advies op hoofdlijnen. Hoewel de adviesvraag afkomstig is van de provincie, brengen wij het advies tevens ter kennis aan het gemeentebestuur van de stad Groningen.

Adviesvraag

De adviesvraag luidde als volgt:

Internationale uitwisseling achten wij van groot belang voor de economische spin-off en voor de uitwisseling van artistieke input. Daarbij maakt het niet uit waar het evenement plaatsvindt, hier of in het buitenland. We richten ons vooral op de Noordelijke Ontwikkelings As (NOA). Wij willen dit stimuleren via het samenwerkingsverband Noord-Nederland.

Kunnen wij dit doel behalen met de door ons gesubsidieerde instellingen? Mist u nog partners? Ziet u nog meer kansen die we nu missen (b.v. wegens onze focus op NOA)? Welke andere internationale ontwikkelingen ziet uw raad? Hoe ziet u uw eigen rol?

Procedure

Hoewel de adviesvraag van de provincie afkomstig was, heeft de Kunstraad hem behandeld als was het een vraag van de beide overheden. Zeker waar het hier om Internationalisering gaat, moeten stad en provincie in hun samenhang worden gezien.

De Kunstraad heeft aan een twintigtal daarvoor het meest in aanmerking komende instellingen een vragenlijst voorgelegd, die door zeventien instellingen ook is teruggezonden. Deze vragenlijst was bedoeld om inzicht te krijgen in de internationale contacten van die instellingen.

Er is een serie gesprekken gevoerd met kunstinstellingen, kunstvakopleidingen, gemeente- en provincieambtenaren en vertegenwoordigers van Nordconnect en Marketing Groningen.

Begin januari 2010 is, in samenwerking met debatcentrum DwarsDiep, een openbare discussiebijeenkomst over dit thema gehouden, die werd bijgewoond door ongeveer 120 mensen. Enkele weken later was er een brainstormbijeenkomst met een dwarsdoorsnede van betrokkenen. Op basis van dit materiaal heeft het bestuur dit advies vastgesteld.

Indeling

Bij de start van de behandeling van de adviesvraag is deze in een aantal iets anders geordende onderdelen opgesplitst:

- De internationalisering van de kunst in het algemeen;
- De 'export' van kunst, kunstenaars en kunstinitiatieven vanuit Groningen naar het buitenland;
- De 'import' van kunst uit het buitenland naar Groningen;

- De aantrekkelijkheid van Groningen voor buitenlandse cultuurtoeristen;
- De rol van buitenlandse studenten in het Groningse culturele leven.

In de discussies hebben we de focus geleidelijk aan verlegd naar de vraag wat er *vanuit de overheden (of de Kunstraad)* op deze gebieden zou moeten gebeuren of veranderen.

Aard van de kunstenaar of kunstinstelling

Het is van belang om een onderscheid te maken tussen de verschillende spelers op het Groningse kunstenveld. Accommodaties en festivals zijn in de eerste plaats programmeurs en daarmee vaak 'importeurs' van kunst. Indien dat hun inhoudelijk belang is, hebben zij contacten met het buitenland. Voor makers geldt het omgekeerde of is sprake van tweerichtingsverkeer. Een gezelschap kan zich artistiek voeden met een buitenlandse artistiek leider of buitenlandse kunstenaars en kunstinvloeden, terwijl het er ook belang in kan stellen om niet alleen buiten Groningen maar ook buiten Nederland op te treden.

Internationalisering van de kunsten

Kunst is per definitie internationaal. Lokale of regionale kunst bestaat niet. Er is voortdurend sprake van beïnvloeding over de grenzen heen. Dat geldt voor alle disciplines, ook voor kunst die meer aan taal is gebonden. Zeker door de werking van de nieuwe media zijn ontwikkelingen op kunstgebied wereldwijd te volgen. Vrijwel alle kunstinstellingen en de kunstvakopleidingen hebben vaste of series losse contacten met kunstenaars en kunstinstellingen in het buitenland. Dergelijke contacten zijn inherent aan het maken en tonen van kunst. Ze hoeven niet van overheidswege gestimuleerd te worden.

Het enige waar de overheden en de Kunstraad op kunnen en moeten letten, is de vraag of kunstinstellingen zich inderdaad voldoende op de hoogte houden van de ontwikkelingen buiten stad en provincie Groningen. Maar dat geldt evenzeer hetgeen in Amsterdam of Rotterdam gebeurt als in Berlijn, Los Angeles of Sjanghai.

Export van Groningse kunst(enaars)

Er wordt in Groningen veel goede kunst gemaakt en er wonen goede kunstenaars. Het is dan ook logisch dat zij er belang aan hechten dat ook publiek buiten Groningen wordt bereikt. Dat kan overigens ook publiek in Friesland of de Randstad zijn.

Indien een uit Groningen afkomstige kunstenaar lof en waardering oogst in het buitenland en de betrokkene laat nadrukkelijk weten afkomstig te zijn uit deze stad en provincie, dan straalt dat natuurlijk ook af op (het beeld van) Groningen. Goede kunstenaars zijn ook artistieke ambassadeurs. De vraag is echter of de gemeente en de provincie Groningen op dit gebied een actief beleid moeten voeren. Daarbij valt te denken aan het beleidsmatig inzetten op optredens of exposities van Groningse kunstenaars of gezelschappen in het buitenland, mogelijk met duidelijke keuzes voor welke landen en plaatsen die steun geldt. Daarnaast valt te denken aan een budget waarop kunstenaars of kunstinstellingen een beroep kunnen doen bij een buitenlands optreden of presentatie.

De Kunstraad is geen voorstander van een actief regionaal (Gronings of Noordelijk) beleid op dit gebied. Het internationale culturele beleid is een zaak van de landelijke overheid, van landelijke fondsen en ondersteuningsinstellingen. We zien geen aanvullend inhoudelijk belang in het voeren van regionaal beleid. De keuzes voor Nederlandse kunstenaars moeten bovendien primair gemaakt worden op artistieke gronden. In de huidige praktijk leidt dat er toe dat een aantal Groningse instellingen en kunstenaars regelmatig gevraagd wordt door instellingen in het buitenland: er is een inhoudelijke vraag en er is een geïnteresseerd publiek. Artistieke keuzes zijn dominant. Soms wordt een verzoek om ondersteuning ingediend door een kunstenaar of een groep kunstenaars die in het buitenland een presentatie verzorgen en daarvoor onvoldoende inkomsten ter plaatse krijgen. Hoewel we ons kunnen voorstellen dat een dergelijk verzoek in een incidenteel geval wordt gehonoreerd, hechten wij geen prioriteit aan dat soort steun. Er is veel geld mee gemoeid en de inhoudelijke opbrengst voor Groningen staat daarmee niet in verhouding. Daarbij speelt voor ons ook een rol dat de middelen van de overheden en de Kunstraad beperkt zijn.

In dit kader willen we ook ingaan op de mogelijkheden van de Noordelijke Ontwikkelings As (NOA) en op de rol van Nordconnect, het internationale bureau van de Samenwerkende Noordelijke Overheden. In de praktijk is het internationale cultuurbudget inmiddels teruggelopen van € 60.000 naar € 15.000. De daarmee bekostigde activiteiten vallen niet of nauwelijks onder de noemer 'internationale uitwisseling'. Ter opluistering van bijeenkomsten die de stimulering van de internationale handel of kennisuitwisseling tot doel hebben, wordt soms aan Groningse

(aspirant)kunstenaars gevraagd een optreden te verzorgen. Dat is interessant voor de betrokkenen maar kan niet worden gezien als een onderdeel van internationaal cultureel beleid.

De gemeente Groningen onderhoudt ook nog een serie stedenbanden, zowel binnen de Noordelijke Ontwikkelings As als elders op de wereld (o.a. Moermansk, Newcastle, San Carlos). In alle overeenkomsten komt 'cultuur' voor als een aandachtspunt in de contacten. Veel stedenbanden zijn overigens slapende overeenkomsten en er is slechts een zeer bescheiden budget beschikbaar. Incidenten uitgezonderd kan niet gesproken worden van een intensief wederzijds cultureel verkeer. Het komt overigens wel degelijk voor dat afzonderlijke Groningse kunstenaars of kunstinstellingen baat hebben bij het feit dat er vanuit stad en provincie Groningen economische en bestuurlijke contacten zijn met steden en landen, waarmee een speciale band is of die deel uitmaken van de Noordelijke Ontwikkelings As. Er zijn contacten die het makkelijker maken om tot een uitwisseling of een presentatie te komen. Dat kan interessante ervaringen opleveren. Het is echter de vraag of het *inhoudelijk* een wezenlijke structurele bijdrage levert.

Waar dus relativering past bij de waarde die de noordelijke contacten hebben als afzet- en uitwisselingsgebied voor de kunsten, daar moet een uitzondering gemaakt worden voor de lijnen met Oldenburg, Bremen en de Eems-Dollard-regio. De nabijheid en de culturele overeenkomsten zijn interessant. In dat licht hoeft het niet altijd te gaan om artistieke hoogtepunten, maar is zeker sprake van interessante uitwisselingen.

Import van buitenlandse kunstenaars

Groningen heeft een bloeiend en actief kunstleven. Daar horen internationale contacten bij. Het is dan ook logisch dat er veel buitenlandse kunstenaars naar Groningen komen. Het overgrote deel van de kunstenaars dat op Noorderzon optreedt komt uit het buitenland, maar dat geldt ook voor de helft van de muziekoptredens in De Oosterpoort. Noorderslag/Eurosonic is een internationaal festival, zoals overigens de hele popscene natuurlijk in veel opzichten grensoverschrijdend is. Het Grand Theatre heeft veel internationale contacten net als Noorderlicht. Ook op het gebied van de beeldende kunst zijn er intensieve banden met buitenlandse kunstenaars. Al die contacten worden bepaald door de inhoud. Ze zijn gebaseerd op de artistieke lijn van de instelling. De lijnen lopen wereldwijd, er is geen oriëntatie op bepaalde gebieden te traceren.

Het is niet zinvol om op dit gebied enige beleidsmatige sturing toe te passen. De instellingen zullen uiteindelijk beoordeeld worden op het resultaat van hun inhoudelijke inspanningen, waarbij de artistieke inbreng van buitenlandse kunstenaars zal worden meegewogen.

Er zijn bij de overheden geen aparte budgetten meer voor artists-in-residence. Dergelijke budgetten kunnen een stimulans zijn voor met name kleinere instellingen om buitenlandse kunstenaars enige tijd in Groningen te laten werken. Nu de aparte budgetten zijn verdwenen, zou voor artist-in-residence verzoeken ruimte geschapen kunnen worden binnen het Incidentenbudget van de Kunstraad. Gelet op de grote druk op dit budget wil de Kunstraad hier echter geen prioriteit aan geven, al is het voorstelbaar dat in bijzondere situaties een residency-vergoeding gesubsidieerd kan worden. Veel meer mogelijkheden zouden er gezocht moeten worden door onderlinge samenwerking van kunstinstellingen en door samenwerking met de RUG en de Hanze Hogeschool, bijvoorbeeld om tot gecombineerde uitnodigingen te komen en gebruik te maken van aanwezige faciliteiten.

Groningen als cultuurtoeristenstad

Groningen trekt jaarlijks zeer veel toeristen van buiten de stad. De culturele waarden van de stad vormen daarbij een belangrijke aantrekkingskracht. Het aantal buitenlandse toeristen is echter beperkt. Het gaat om een bescheiden percentage (6%). Er is wel sprake van (dagjes)bezoek uit nabijgelegen Duitse gebieden, maar dat is maar zeer ten dele cultureel gericht. Wel zijn er activiteiten die een veelal gespecialiseerd buitenlands publiek trekken zoals Noorderslag/Eurosonic en Noorderlicht. Natuurlijk zijn er evenementen waar bijvoorbeeld enkele tientallen Duitse grensbewoners op af komen. Dat is interessant voor de lokale organisatoren maar die bezoekers vormen vanuit marketingoverwegingen slechts een heel kleine categorie.

Voor Marketing Groningen is 'de' internationale markt niet interessant. Te divers en te gespreid om commercieel interessant te zijn. Dat is begrijpelijk vanuit het perspectief van deze organisatie, voor wie de Randstad een veel lucratiever wervingsgebied is.

Ons inziens zou ook hier een uitzondering gemaakt moeten worden voor de Eems-Dollard-regio. Wellicht noch in kwantitatief noch in kwalitatief opzicht een opzienbarend gebied op cultureel terrein, maar dat neemt niet weg dat de wederzijdse nabijheid, de relatief geringe taalbarrières en de culturele overeenkomsten veel sterker onder de aandacht zouden kunnen worden gebracht opdat het culturele grensverkeer een impuls kan krijgen.

*Dit alles geeft aan dat het om primair toeristisch-economische redenen niet interessant is om te trachten grote groepen buitenlandse toeristen voor Groningen als cultuurstad te werven, laat staan om het cultuuraanbod specifiek op deze groep bezoekers te richten. Dat neemt niet weg dat het belangrijk is dat wijd en zijd bekend is dat Groningen een stad van kunst en cultuur is met een breed en mondiaal aanbod. Voor de verbreiding van die boodschap zijn vooral de kunstinstellingen zelf van belang. Het is hun uitstraling die maakt dat men in het buitenland een goed beeld heeft van de positie van Groningen als cultuurstad. Dat leidt niet tot grote groepen bezoekers, maar wél tot een internationale bekendheid van Groningen als een stad die kwaliteit te bieden heeft op het gebied van kunst en cultuur. **Die uitstraling moet zowel door politieke bestuurders als door vertegenwoordigers van het bedrijfsleven meegenomen worden naar het buitenland.***

Groningen als internationale studentenstad

Er zijn 5000 buitenlandse studenten in Groningen. Zij verblijven hier van één tot vier jaar of langer. Veel van deze studenten komen uit Duitsland en Azië, vooral de Chinese Volksrepubliek. De deelname van studenten aan het culturele leven blijkt over het algemeen al niet groot, de indruk bestaat dat de deelname van buitenlandse studenten nog weer minder is dan die van de Nederlandse studenten. Van die 5000 studenten studeren er enkele honderden aan de Academie Minerva, het Frank Mohrinstituut en het Prins Claus Conservatorium. Alleen al door het bezoeken van die instellingen dragen zij natuurlijk bij aan het internationale karakter van Groningen. Dat is positief. Maar de meesten verdwijnen na hun studie weer naar het land van herkomst. Nu is het een algemeen punt dat Groningen als City of Talent veelal fungeert als doorgangshuis. Dat geldt niet alleen voor de kunsten. Voor veel afgestudeerden ontbreekt het aan werkgelegenheid op academisch niveau en dat geldt ook voor afgestudeerden aan de kunstacademies.

Toch is het opmerkelijk hoe weinig dat internationale karakter van die academies een impact heeft op de stad en de provincie. In dit opzicht zouden stad, provincie, Hanzehogeschool, RUG en kunstsector gezamenlijk doelstellingen moeten formuleren om het internationale karakter van de talentontwikkeling beter zichtbaar te maken.

Samenvattend

Groningen is een cultuurstad en een talentenstad. Daarmee zijn internationale contacten en impulsen vanzelfsprekend verbonden. Groningen mag uitstralen dat dat internationale karakter tot uiting komt in het aanbod van de kunstinstellingen en in het internationale karakter van de kunstopleidingen.

Het internationale cultuurbeleid zal vooral gedragen moeten worden door inhoudelijke impulsen. Hoezeer de concentratie op bepaalde steden of gebieden, zoals de Noordelijke Ontwikkelings As, in incidentele gevallen zijn vruchten kan afwerpen, daar zijn de economische en/of bestuurlijke belangen te dominant en de artistieke impulsen soms te mager. Blijkbaar hebben de noordelijke overheden er ook weinig extra middelen voor over, gelet op het vrijwel verdwijnen van het cultuurbudget van Nordconnect. Het internationale cultuurbeleid moet worden overgelaten aan de landelijke overheid en de instellingen die daar landelijk mee zijn belast.

De enige regio die om geografische en demografische redenen interessant is, is de Eems-Dollard-regio, uit te breiden met Oldenburg en Bremen. De feitelijke en culturele nabijheid maakt dat hier interessante verbanden zijn te leggen.

Maar de wezenlijke internationalisering moet gebaseerd zijn op artistieke contacten en inspiratie en komt zodoende van over de hele wereld. Het zijn de kunstinstellingen zelf die hierin leidend moeten zijn. De gemeentelijke en provinciale overheid zouden hier een facilitaire rol kunnen spelen, mogelijk in samenhang met RUG en Hanzehogeschool. Daarbij denken wij aan faciliteiten op het gebied van artists-in-residence. Verder zouden gastdocenten actiever ingezet kunnen worden ook buiten universiteit en hogeschool om.

De rol die de Kunstraad kan spelen is bescheiden. Mede gelet op de beschikbare middelen kunnen internationale uitwisselingen in het subsidiebeleid geen prioriteit hebben.

Wel kan de Kunstraad alert zijn op nieuwe ontwikkelingen, en waar gewenst, de discussie op gang brengen over internationale ontwikkelingen in de kunsten die voor Groningen interessant, zo niet onvermijdelijk zijn.

Met vriendelijke groet,
namens de Kunstraad Groningen,

Marco Bentz van den Berg,
directeur.